

jíst

Dlouholetý
BESTSELLER
a předloha
k FILMU

meditovat

Pouť mladé dámy
za pozemskými
i duchovními rozkošemi
napříč Itálií, Indií
a Indonésií

milovat

ELIZABETH GILBERTOVÁ

Jíst, meditovat, milovat

Jíst, meditovat, milovat

Pouť mladé dámy
za pozemskými i duchovními rozkošemi
napříč Itálií, Indií a Indonésií

Elizabeth Gilbertová

Přeložil Zdík Dušek

JÍST, MEDITOVAT, MILOVAT
Elizabeth Gilbertová

Z anglického originálu Eat, Pray, Love, vydaného nakladatelstvím Viking (Penguin Books)
v Londýně roku 2006, přeložil Zdík Dušek

Vydala Metafora, spol. s r. o., v Praze roku 2007, 2012
Redakce Jana Moravcová
Technická redakce Hana D. Benešová
Sazba Lumír Kaděra

Vydání první jako e-BOOK roku 2013

Copyright © Elizabeth Gilbert, 2006
Translation © Zdík Dušek, 2006

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-071-0 (papírová kniha) Vydání první
ISBN 978-80-7359-350-6 (papírová kniha) Vydání druhé
ISBN 978-80-7359-908-9 (e-pub)
ISBN 978-80-7359-906-5 (PDF)
ISBN 978-80-7359-900-3 (mobi)

Metafora
U Krbu 35
100 00 Praha 10
www.metafora.cz

Susan Bowenové –

*u níž jsem nacházela útočiště
i na dálku 12 000 mil*

Mluv pravdu, mluv pravdu, mluv pravdu.*

SHERYL LOUISE MOLLEROVÁ

**S výjimkou pokusu o řešení naléhavých transakcí s nemovitostmi na ostrově Bali, jak jsou popsány v třetím díle.*

Úvod

aneb
Jak tato kniha funguje
aneb
109. korálek

Když cestujete po Indii – zejména po posvátných místech a ášramech – potkáváte mnoho lidí s korálky kolem krku. Také vidíte spoustu starých fotografií nahých, hubených a hrozivě vyhlížejících jogínů (a někdy dokonce i jogínů boubelatých, laskavých a blažených), kteří nosí korálky rovněž. Tyto korálky se nazývají *džapa mala*. V Indii se používají po celá staletí a pomáhají oddaným hinduistům a buddhistům v soustředění během zbožné meditace. Drží náhrdelník v jedné ruce a probírají jej do kruhu jeden korálek po druhém – každý korálek odpovídá jednomu odříkání mantry. Když středověcí křižáci navštívili v rámci svatých válek Východ, sledovali zdejší věřící, jak se s těmito *džapa malami* modlí, a tato technika se jim natolik zalíbila, že ji přivezli nazpět do Evropy coby růženec.

Tradiční *džapa mala* se skládá ze 108 korálků. V ezoteričtějších kruzích východních filozofů je číslo 108 považováno za nejprázdnější ze všech, neboť jde o dokonalý trojiciferný násobek trojky s ciferným součtem rovným devíti, tedy třikrát třem. A trojka je samozřejmě číslo, které představuje vrcholnou rovnováhu, jak jistě chápe každý, kdo někdy studoval Nejsvětější trojici nebo viděl jednoduchou barovou stoličku. Vzhledem k tomu, že celá tato kniha vypráví o mém úsilí nalézt rovnováhu, rozhodla jsem se ji sestavit do podoby *džapa maly*, to jest rozdělit ji na 108 kapitol neboli

korálků. Tento řetězec 108 příběhů je dále rozdělen do tří oddílů o Itálii, Indii a Indonésii – jde o tři země, jež jsem během onoho roku, kdy jsem poznávala samu sebe, navštívila. Z tohoto rozdělení plyne, že v každém díle najdete 36 kapitol, což má pro mne další skrytý význam, jelikož tohle všechno píšu ve věku třiceti šesti let.

Než tu zabřednu do numerologických detailů ve stylu Louise Farrakhana, dovolu, bych uzavřela slovy, že se mi líbí myšlenka navlékání jednotlivých kapitol do podoby *džapa maly*, protože je to tak... úhledné. Vážně míněné spirituální pátrání je, a vřdycky bylo, snahou o metodickou disciplínu. Hledání Pravdy není nějakou volnou, všem přístupnou soutěží, dokonce ani dnes, ve věku volných, všem přístupných soutěží. Jako poutnici za sebezpoznáním a zároveň spisovatelce mi pomáhá, mohu-li se přidržovat pevné struktury korálků tak úzce, jak jen to jde, protože se tak dokážu lépe soustředit na to, čeho se pokouším dosáhnout.

V každém případě, všechny *džapa maly* mají jeden zvláštní korálek navíc – 109. korálek – který se houpá vně vyváženého kruhu 108 korálků jako přívěšek. Kdysi jsem se domnívala, že tento korálek je náhradníkem pro případ nouze, asi jako zdobný knoflík na módním svetru nebo jako nejmladší syn v královské rodině. Zjevně ale slouží vyššímu cíli. Když se jej dotknete během modlitby, měli byste se ve svém soustředění pozastavit a poděkovat svým učitelům. A tak se zde, u svého 109. korálku, zastavuji ještě dřív, než jsem vlastně začala, a vyslovuji poděkování všem učitelům, kteří se tento rok přede mnou zjevovali v tolika rozmanitých podobách.

Největší dík ale patří mé guru, která je zosobněním samého sli-tování a která mi tak šlechetně dovolila, bych během pobytu v Indii studovala v jejím ášramu. Také právě nastal okamžik, kdy bych ráda vysvětlila, že píšu o svých indických zkušenostech čistě ze svého subjektivního hlediska, a nikoli jako teologický učenec nebo něčí oficiální tiskový mluvčí. Proto v celé knize nenajdete jméno mé guru – neboť nemohu hovořit za ni. Její učení mluví nejlépe samo za sebe. Stejně tak neodhalím ani jméno či polohu jejího ášramu, bych ušetřila tuto vynikající instituci publicity, o níž by zřejmě neměla zájem, ani prostředky k jejímu zvládání.

Ještě poslední vyjádření vděčnosti: Ačkoli jsem jména, jež jsou roztroušena po celé knize, z různých důvodů trochu pozměnila, jméno každé osoby, s níž jsem se setkala – Indů i lidí ze Západu –

v tomto indickém ášramu, jsem změnila docela. To proto, že plně respektuji skutečnost, že většina lidí se nevydává na duchovní pout' proto, aby se později objevili jako postava v nějaké knize. (Samozřejmě pokud nejde o mě.) Z této dobrovolně zavedené anonymity jsem učinila jedinou výjimku. Richard z Texasu se skutečně jmenuje Richard a opravdu pochází z Texasu. Chtěla jsem užít jeho skutečné jméno, protože pro mne byl během mého pobytu v Indii tak důležitý.

Poslední věc – když jsem se Richarda ptala, jestli mu nebude vadit, když se ve své knize zmíním o tom, že býval narkoman a opilec, odpověděl mi, že to je naprosto v pořádku.

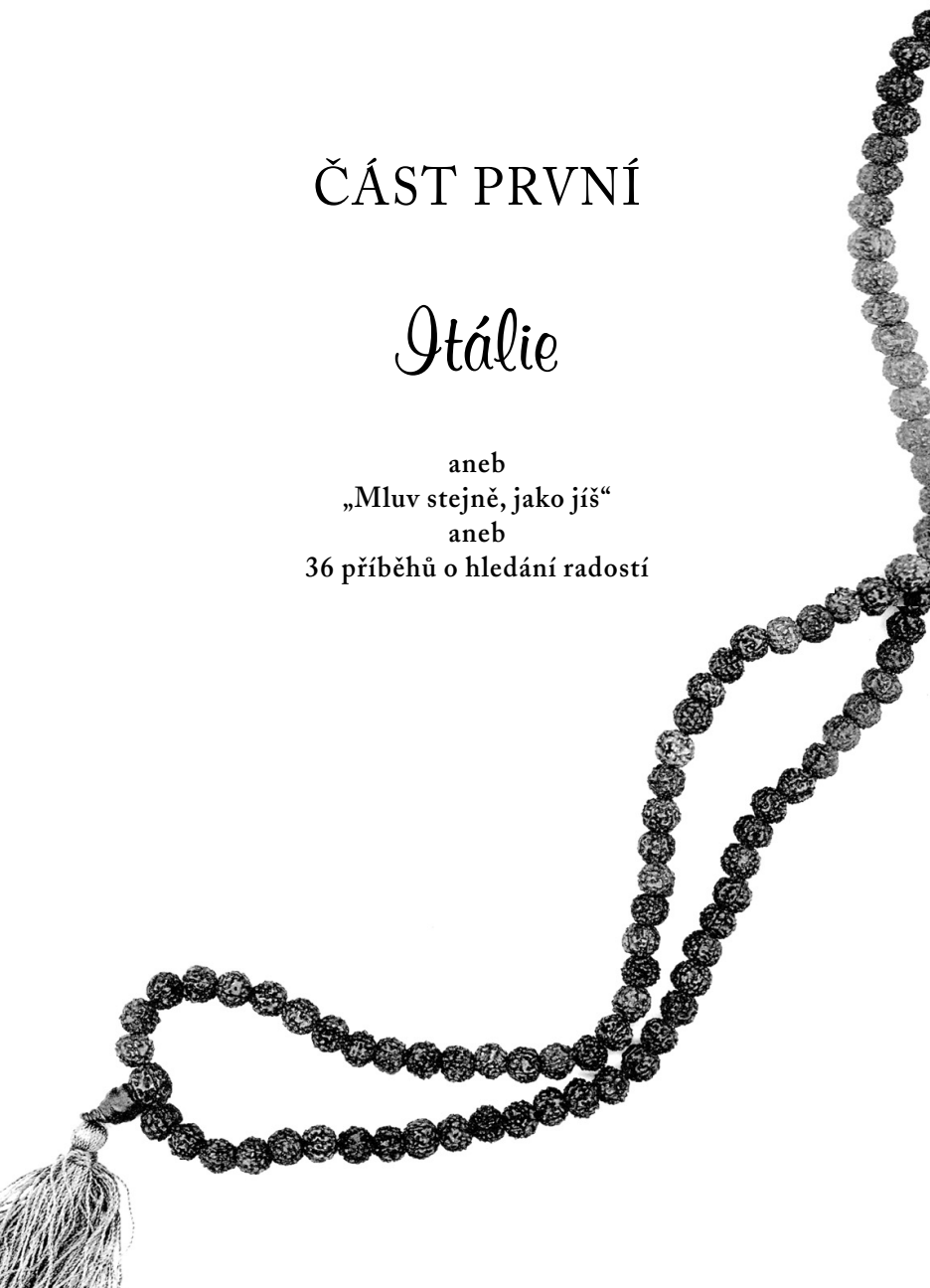
Rekl doslova: „Stejně jsem si lámal hlavu s tím, jak to mám všem dát vědět.“

Ale nejprve – Itálie...

ČÁST PRVNÍ

Itálie

aneb
„Mluv stejně, jako jíš“
aneb
36 příběhů o hledání radostí

Přála jsem si, aby mě Giovanni políbil.

Ach, ale je tu tolik důvodů, proč by to byl příšerný nápad. Tak pro začátek, Giovanni je o deset let mladší než já – jako většina Italů, kterým je méně než třicet – pořád ještě žije se svou matkou. Už tyto dvě okolnosti z něj dělají nepravděpodobného romantického partnera pro někoho jako já, pětatřicetiletou americkou ženu s vlastní kariérou, která právě prošla neúspěšným manželstvím a ničivým, nekonečným rozvodem, bezprostředně následovaným vášnivým románkem, jenž skončil zlomeným srdcem. Po této sérii ztrát jsem se cítila smutná, křehká a připadalo mi, že je mi asi tak sedm tisíc let. Už jenom čistě z principu jsem nemohla uvalit své lítostivé a zničené staré já na bedra roztomilého, bezúhonného Giovanniho. A kromě toho jsem konečně dospěla do věku, kdy se žena začíná zamýšlet nad tím, jestli tím nejmoudřejším způsobem, jak překonat rozchod s jedním hnědookým mladíkem, je promptně si pozvat do postele dalšího. Proto jsem měla za sebou několik měsíců samoty. A proto jsem se také rozhodla, že strávím celý rok v celibátu.

Na což by mohl pozorovatel se selským rozumem opáčit: „A proč jsi tedy jezdila zrovna do Itálie?“

Na což bych já mohla pouze říct – zejména, kdybych se zrovna dívala přes stůl na pohledného Giovanniho: „Skvělá otázka.“

Giovanni je můj partner na vzájemné doučování. To zní malinko dvojsmyslně, ale bohužel tomu tak není. Ve skutečnosti to znamená pouze tolik, že se zde v Římě po několik večerů v týdnu scházíme, abychom si vzájemně procvičili jazykové dovednosti. Nejprve mluvíme italsky a on se mnou má velkou trpělivost, a pak

hovoříme anglicky, přičemž já zase mám velkou trpělivost s ním. Objevila jsem Giovanniho několik týdnů po svém příjezdu do Říma díky velké internetové kavárně na Piazza Barberini naproti fontáně se sochou toho sexy mořského muže, který fouká do své lastury. Vyvěsil tam (Giovanni, ne ten mořský muž) na nástěnku leták, pravicí, že rodilý italský mluvčí hledá na konverzaci rodilého anglického mluvčího. Hned vedle letáčku visel druhý s úplně stejným textem, slovo od slova, odshora až dolů. Jediný rozdíl představovaly kontaktní údaje. Na jednom papírku byla uvedena e-mailová adresa nějakého Giovanniho, na druhém zase někoho jménem Dario. I telefonní čísla na pevnou linku byla tatáž.

Využila jsem svých pronikavých intuitivních schopností a oběma současně jsem napsala stejnou otázku v italštině: „Jste snad bratři?“

A Giovanni zareagoval tímto *provocativo* vzkazem: „Je to ještě lepší. Dvojčata!“

Ano – to bylo o hodně lepší. Vysoká, snědá a pohledná jedno-vaječná pětadvacetiletá dvojčata, a jak se vzápětí ukázalo, obě měla tytéž obrovské hnědé italské oči s matným středem, které se mi ihned dostaly pod kůži. Po osobním setkání s oběma chlapci jsem začala uvažovat o tom, jestli bych svoje předsevzetí, že celý rok vydržím v celibátu, náhodou neměla přehodnotit. Tak například bych mohla žít v naprostém celibátu, s jedinou výjimkou, spočívající v tom, že bych měla za milence dva nádherné pětadvacetileté italské bratry-dvojčata. Což mi tak trochu připomnělo jednoho kamaráda, který dodržuje striktně vegetariánskou stravu, až na tu slaninu... Už jsem v duchu sestavovala dopis do *Penthousu*.

V neklidných stínech vrhaných plameny svíček v římské kavárně bylo nemožné určit, či ruce mě to vlastně laska-

Ne.

Ne a ne.

Usekla jsem své snění v polovině slova. Nebyla vhodná chvíle, abych hledala nějakou romanci a (protože po dni přichází noc) nadále si komplikovala už tak dost zašmodrchaný život. Nacházela jsem se v období, kdy jsem potřebovala hledat vyrovnanost a klid, které přicházejí výhradně ze samoty.

V každém případě jsme se teď, v polovině listopadu, stali s nesmělým a svědomitým Giovanniem dobrými přáteli. Pokud šlo

o Daria – bohémštějšího a více požitkářského z obou bratrů – představila jsem ho své roztomilé švédské přítelkyni Sofii, a ti dva teď trávili římské večery zcela jinými než doučovacími partnerskými aktivitami. Ale Giovanni a já jsme si jen povídali. Tedy, jedli jsme a povídali. Už jsme spolu jedli a hovořili po mnoho příjemných týdnů, dělili jsme se o pizzu, jemně jsme jeden druhému opravovali gramatiku, a dnešní večer nebyl žádnou výjimkou. Nádherný večer nových idiomů a čerstvé mozzareilly.

Teď je půlnoc, padla mlha a Giovanni mě doprovází k mému bytu postranními římskými uličkami, které se vinou kolem prastarých budov jako říční ramena, plazící se kolem stinných cypřišových hájků. Už jsme u mých dveří. Stojíme čelem k sobě. Přátelsky mě objímá. To je pokrok – několik prvních týdnů mi jen potřásl rukou. Myslím, že kdybych zůstala v Itálii ještě další tři roky, nakonec by se propracoval i k polibku. Na druhou stranu by mě mohl políbit hned teď, dnes v noci, přímo tady u mých dveří... pořád je tady naděje... chci říct, že se k sobě stále tiskneme, zalití měsíčním světlem... a samozřejmě by se jednalo o *strašnou* chybu... ale je tu pořád ta krásná možnost, že to udělá právě teď... že se předkloní... a... a...

Kdepak.

Odtahuje se z našeho objetí.

„Dobrou noc, drahá Liz,“ říká.

„*Buona notte, caro mio,*“ odpovídám.

Stoupám po schodech do svého bytu ve čtvrtém poschodí, sama. Vcházím do své malé garsonky, sama. Zavírám za sebou dveře. Další osamělá noc v Římě. Další dlouhý spánek o samotě, kdy ve své posteli nemám nikoho a nic kromě hromádky italských konverzačních příruček a slovníků.

Jsem sama, jsem úplně sama, jsem úplně a dokonale sama.

Chápu tuto skutečnost a pouštím kabelku. Klekám si na kolena a tisknu čelo k podlaze. V této poloze vyslovuji vesmíru vřelou děkovnou modlitbu.

Nejprve anglicky.

Pak italsky.

A nakonec – aby se vzkaz určitě dostal k adresátovi – ještě v sanskrtu.

A protože už se v té prosebné poloze na zemi nacházím, chvilku si ji podržím a zavzpomínám na dobu před třemi lety, tři roky před počátkem tohoto příběhu – na okamžik, kdy jsem zaujala stejnou pozici: na kolenou, na zemi, v modlitbě.

Všechno ostatní bylo ovšem tehdy úplně jiné. Tenkrát jsem neklečela v Římě, ale v koupelně v prvním patře velkého domu na předměstí New Yorku, který jsme si s manželem nedávno koupili. Byl chladný listopad, asi tři hodiny ráno. Můj muž spal v naší posteli. Ukřývala jsem se v koupelně snad třicátou sedmou noc za sebou – stejně jako po všechny předcházející noci – a vzlykala jsem. Vlastně jsem vzlykala tak silně, až se přede mnou na koupelnových dlaždicích tvořilo velké jezero slz a kapiček z nosu, skutečné jezero veškerého mého studu, strachu, zmatku a žalu.

Už nechci být vdaná.

Co nejusilovněji jsem se to snažila ignorovat, ale tato pravda se mi neustále vnucovala.

Už nechci být vdaná. Nechci bydlet v tomhle velikém domě. Nechci mít dítě.

Ale čekalo se ode mne, že budu chtít dítě. Bylo mi třicet jedna. S manželem – se kterým jsme spolu byli osm let, z toho šest let svoji – jsme postavili celý svůj život na běžném očekávání, že až mi mine třicítka a já se přehoupnu do věku sešlého stáří, budu se chtít usadit a mít děti. Oba jsme předpokládali, že mě omrzí cestování, že budu šťastná a nadšená životem ve velké, rušné domácnosti plné dětí a vlastnoručně vyráběných příkrývek, vzadu se zahradou a příjemně bublajícími hrnci na plotně. (Skutečnost, že jde o dosti přesný portrét mé matky, je rychlým indikátorem toho, jak obtížné pro mne kdysi bylo poznat rozdíl mezi sebou a silnou ženou, jež mě vychovala.) Jenže já jsem s hrůzou zjistila, že nic z toho nechci. Místo toho se léta, kdy jsem svůj věk mohla psát s dvojkou na prvním místě, chýlila ke konci, nade mnou visel nápis TŘICÁT-NICE jako nějaký rozsudek smrti a já jsem zjistila, že nechci otěhotnět. Stále jsem čekala, až si začnu přát děti, ale ten okamžik

pořád nepřicházel. A já vím, jaké to je, když člověk něco chce, to mi věřte. Dobře znám, jak vypadá touha. Ale ta mi chyběla. Navíc jsem nedokázala přestat myslet na to, co mi jednou řekla moje sestra, když kojila svého prvorozeného potomka: „Pořídít si dítě je jako pořídít si tetování na obličej. Musíš si být opravdu jistá, že ho chceš, než se k tomu rozhodneš.“

Jak jsem ale teď mohla vycouvat? Všechno bylo, jak mělo být. Tohle měl být ten rok. Vlastně už jsme se několik měsíců snažili počít dítě. Ale nic se nestalo (kromě toho, že jsem v téměř sarkastickém výsměchu těhotenství prožívala psychosomatické ranní nevolnosti a prakticky každý den vyzvracela snídani). A každý měsíc, kdy se místo těhotenství dostavila perioda, jsem se přistihovala v koupelně, jak potají šeptám: *Díky, díky, díky, díky za to, žeš mi poskytl další měsíc života...*

Pokoušela jsem se přesvědčit samu sebe, že je to normální. Všechny ženy musejí mít takové pocity, když se snaží přijít do jiného stavu, říkala jsem si. (Používala jsem při tom termín „rozkolísaná“, abych se vyhnula daleko přesnějšímu obratu „zaplavená čirou hrůzou“.) Snažila jsem se namluvit si, že moje pocity jsou běžné, přes všechny důkazy o opaku – jako například přes setkání s jednou známou, na niž jsem narazila minulý týden a která právě zjistila, že je po dvou letech pokusů a zaplacení královského výkupného za léčbu neplodnosti poprvé těhotná. Byla úplně bez sebe nadšením. Svěřila mi, že odnepaměti chtěla být matkou. Přiznala, že už celé roky si tajně kupovala dětské oblečení a schovala je pod postelí, aby to manžel nenašel. Viděla jsem na její tváři radost a dobře jsem ji poznala. Stejnou radost jsem vyzařovala i já, minulé jaro, když jsem zjistila, že časopis, pro který pracuju, mě vyšle na Nový Zéland, abych napsala článek o pátrání po obří olihni. A pomyslela jsem si: „Dokud nebudu z těhotenství nadšená aspoň tak jako z cesty na Nový Zéland kvůli obří olihni, nemůžu mít žádné dítě.“

Už nechci být vdaná.

V denních hodinách jsem tuto myšlenku potlačovala, ale v noci mě doslova šířala. Jaká katastrofa. Jak můžu být tak zločinná husa, že nejprve zajdu v manželství tak daleko jen proto, abych ho posléze opustila? Teprve před rokem jsme si koupili dům. Copak jsem tenhle pěkný dům nechtěla? Nelíbil se mi? Proč tedy teď

v noci straším po jeho chodbách a lkám jako Médea? Nejsem snad hrdá na všechno, co jsme nashromáždili? Na prestižní dům v Hudson Valley, byt na Manhattanu, osm telefonních linek, prátele, pikniky a večírky, víkendy strávené toulkami po uličkách v krabicovitém supermarketu dle našeho výběru a nakupováním dalších vymožeností? Aktivně jsem se účastnila každé chvíle při vytváření tohoto života – tak proč mám pocit, že nic z toho nejsem já? Proč si připadám zavalená povinnostmi, unavená tím, že jsem hlavní živitelka rodiny, hospodyně, společenská koordinátorka, chovatelka našeho psa, manželka, brzy i nastávající matka a – ve vzácných chvílích mezi tím vším – i spisovatelka...?

Už nechci být vdaná.

Ve vedlejší místnosti na naší posteli spal můj manžel. Stejnou měrou jsem ho milovala a zároveň jsem ho nedokázala vystát. Nemohla jsem ho vzbudit, abych se s ním podělila o své utrpení – k čemu by to bylo? Už bez toho celé měsíce sleduje, jak se rozkládám, jak se chovám jako bláznivá ženská (oba jsme se na tom výrazu shodli) a jen ho unavuju. Oba jsme věděli, že *se mnou něco je*, a jemu pomalu docházela trpělivost. Hádali jsme se, brečeli jsme a byli jsme vyčerpaní tak, jak mohou být vyčerpaní jen dva lidé, jejichž manželství se rozpadá. V očích se nám usídlil pohled uprchlíků.

Řada důvodů, proč už jsem nechtěla být manželkou tohoto muže, je příliš osobních a trýznivých na to, abych je tady uváděla. Mnoho z nich souviselo s mými problémy, ale podstatná část také s jeho. To je jediné přirozené – v manželství vystupují vždy dva lidé, dva hlasy, dva názory, dva neslučitelné soubory názorů, tužeb a omezení. Myslím si však, že není vhodné, abych ve své knize psala o jeho problémech. Také bych nemohla po nikom žádat, aby mi věřil, že jsem schopna podat objektivní verzi našeho příběhu, a proto se postupným zhroucením našeho manželství nebudu zabývat. Stejně tak zde nebudu rozebírat všechny důvody, proč jsem dřív chtěla být jeho ženou, jeho úžasné stránky, ani to, jak jsem ho milovala, proč jsem si ho vzala a proč jsem si nedokázala představit svůj život bez něho. Do žádné z těchto věcí se nebudu pouštět. Stačí říct, že té noci představoval stále můj maják a stejnou měrou i mého albatrosa. Jediná možnost, která mi připadala ještě nemyslitelnější než odejít, bylo zůstat. Jediná věc, která mi

připadala ještě nemožnější než zůstat, bylo odejít. Nechtěla jsem nic a nikoho zničit. Jednoduše jsem chtěla tiše vyklouznout zadními vrátky, aniž bych způsobila nějaké pozdvižení nebo následky, a pak neustávat v pohybu, dokud nedoběhnu až do Grónska.

Tato část mého příběhu není šťastná, já vím. Ale zmiňuju se zde o ní, protože na té podlaze v koupelně se schylovalo k něčemu, co mělo navždy změnit směr mého života – skoro jako jedna z těch šílených astronomických superudálostí, kdy se planeta bez jakéhokoli důvodu náhle přetočí, posune se její rozzhavené jádro, pohnou se oba póly a dojde k radikální změně celkového tvaru, takže se z koule náhle stane kvádr. Něco takového.

Došlo k tomu, že jsem se začala modlit.

Však víte – k *Bohu*.

3

Tehdy to pro mne bylo poprvé. A protože to je také poprvé, co jsem ve své knize použila ono záluďné slovo *Bůh*, a jelikož se toto slovo na následujících stránkách objeví častěji, zdá se mi vhodné, abych se zde na okamžik zastavila a vysvětlila, co tím myslím, když to slovo používám, už proto, aby se lidé rovnou mohli rozhodnout, jak moc by se měli cítit uraženi.

Polemiku o tom, jestli Bůh existuje, nebo ne, si nechám na později (ne – mám ještě lepší nápad: vynechejme tuto diskusi docela), a tak mi nejprve dovolu, abych objasnila, proč používám slovo *Bůh*, když bych tak snadno mohla napsat *Jehova*, *Alláh*, *Šiva*, *Brahma*, *Višnu* nebo *Zeus*. Také bych mohla označovat Boha jako „To“, což je přesně ve stylu starých rukopisů v sanskrtu a také se to podle mého názoru přibližuje té všezahrnující a nepopsatelné entitě, jejíž přítomnost jsem někdy cítila. Jenže „To“ mi připadá příliš neosobní – spíš jako věc než jako bytost – a nemohla bych se k „Tomu“ modlit. Ze stejného důvodu neadresuji své modlitby Všemohúru, Velké prázdnotě, Síle, Nejvyšší bytosti, Celku, Stvořiteli, Světlu, Vyšší moci ani nejpoetičtější variantě Božího jména, které, tuším, pochází z gnostických evangelií a zní Stín na rozcestí.

Nemám vůbec nic proti těmto jménům. Považuji je všechna za rovnocenná a naprosto stejně adekvátní i neadekvátní popisy nepopsatelného. Ale všichni potřebujeme nějaké funkční označení této nepopsatelnosti a „Bůh“ je slovo, které mi připadá nejhřejivější, a proto je používám. Také bych se měla přiznat, že obecně hovořím o Bohu jako o Něm, což mě nijak netrápí, protože z mého pohledu jde o praktické osobní zájmeno, nikoli o anatomický popis či o důvod k revoluci. Samozřejmě mi nevadí, pokud lidé uvažují o Bohu jako o Bohyni, tedy o Ní, a chápu i jejich důvody k takovému konání. Opakuji – pro mne jde o rovnocenné termíny, naprosto stejně adekvátní i neadekvátní. Domnívám se ovšem, že uvádění obou zájmen s velkými prvními písmeny je samozřejmě namístě, jakožto drobná zdvořilost v přítomnosti něčeho božského.

Kulturně, ač nikoli teologicky, jsem křesťanka. Narodila jsem se jako protestantka bílého anglosaského vyznání. A i když miluji onoho velkého učitele míru zvaného Ježíš a i když si osobuji právo ptát se v jistých perných situacích sama sebe, jak by si počínal On, nemohu přijmout konzervativní pravidlo křesťanství trvající na tom, že Kristus představuje *jedinou* cestu vedoucí k Bohu. Přísně vzato se tedy nemohu nazvat křesťankou. Většina křesťanů, které znám, akceptuje mé názory s nadhledem a nepředpojatostí. Na druhou stranu ale také většina křesťanů, které znám, nehovoří nijak nekompromisně. Pro ty, kteří tak mluví (a myslí), zde nemohu udělat nic jiného, než vyjádřit své politování nad jejich případně raněnými city a s omluvou se jim klidit z cesty.

Už tradičně u mě měly odezvu transcendentní a mystické prvky všech náboženství. Vždy jsem reagovala bezdechým vzrušením na každého, kdo říkal, že Bůh nedlí v dogmatických svatých knihách ani na vzdáleném trůnu na nebesích, ale místo toho setrvává v naší bezprostřední blízkosti – daleko blíže, než si dokážeme představit – a dýchá prostřednictvím našich vlastních srdcí. Vděčně reaguji na každého, kdo někdy podnikl cestu do centra svého srdce a vzápětí se vrátil do našeho světa s poselstvím, že Bůh je *prožitkem nejvyšší lásky*. Ve všech náboženských tradicích na Zemi vždy vystupovali mystičtí světci, kteří přicházeli právě s takovou zvěstí. Mnoho z nich bohužel skončilo ve vězení nebo na popravišti. I tak o nich mám to nejvyšší mínění.

Nakonec jsem dospěla k velice jednoduché víře. Vysvětlím to asi takto: Kdysi jsem mívala skutečně skvělou fenku. Pocházela z útulku. Byla křížencem asi tak deseti různých plemen, ale zdálo se, že od všech zdědila jen to nejlepší. Byla hnědá. Když se mě lidé ptali: „Co je to za rasu?“, vždy jsem odpovídala stejně: „Hnědý pes.“ Obdobně, je-li nastolena otázka: „V jakého Boha věříte?“, je má odpověď snadná: „Věřím ve velkolepého Boha.“

4

Jistě, od té noci na podlaze koupelny, kdy jsem poprvé hovořila přímo s Bohem, jsem měla hodně času zformulovat své názory na božskou podstatu. Uprostřed té listopadové krize jsem ale neměla zájem o vyjádření teologických názorů. Zajímala jsem se jen o spásu vlastního života. Konečně jsem si přiznala, že jsem dosáhla stavu beznaděje a život ohrožujícího zoufalství, a napadlo mě, že lidé v takovém stavu někdy přistupují k Bohu s žádostí o pomoc. Myslím, že jsem to četla v nějaké knize.

Tehdy jsem mezi přerývanými vzlyky řekla Bohu něco jako: „Ahoj, Bože. Jak se máš? Já jsem Liz. Ráda tě poznávám.“

Správně – promlouvala jsem ke stvořiteli vesmíru, jako kdyby nás právě představili na nějakém koktejlovém večírku. Ale musíme ve svém životě stavět na tom, co známe, a toto jsou slova, která na počátku nějaké známosti používám vždycky. Vlastně jsem se musela vši silou držet, abych nedodala: Vždycky jsem byla velká obdivovatelka tvého díla...

„Omlouvám se, že tě obtěžuji takhle pozdě v noci,“ pokračovala jsem. „Ale mám vážné potíže. A taky se omlouvám, že jsem tě přímou neoslovila nikdy předtím, ale doufám, že jsem vždycky vyjadřovala dostatečnou vděčnost za všechna požehnání, kterými jsi mě v životě obdařil.“

Tato myšlenka zapříčinila, že jsem zavzlykala ještě hlasitěji. Bůh si na mě počkal. Dala jsem se dohromady, alespoň tak, abych mohla navázat: „Nejsem odbornice na modlení, jak jistě víš. Ale mohl bys mi, prosím, pomoci? Zoufale potřebuju tvou podporu.“

Nevím, co mám dělat. Potřebuju odpověď. Prosím, řekni mi, co mám dělat. Prosím, řekni mi, co mám dělat. Prosím, řekni mi, co mám dělat...“

A tak se modlitba zúžila na jedinou naléhavou prosbu – *Prosím, řekni mi, co mám dělat* – kterou jsem opakovala znovu a znovu. Nevím, kolikrát jsem takhle žadonila. Vím jen to, že jsem žadonila jako někdo, kdo prosí o svůj život. Během celé té doby jsem pořád plakala.

Dokud jsem – docela náhle – nepřestala.

Docela náhle mi došlo, že už nepláču. Vlastně jsem přestala brečet uprostřed vzlyku. Veškeré mé strádání ze mě vmžiku spadlo, jako kdyby je někdo odsál. Zvedla jsem čelo z podlahy a překvapeně jsem si sedla, napůl očekávajíc, že spatřím Nejvyšší Bytost, která vysušila mé slzy. Nikdo tam ale nebyl. Byla jsem sama. Jenže ne dočista sama. Něco mě obklopovalo – něco, co dokážu popsat jen jako malou oázu ticha, ticha tak vzácného, že jsem nechtěla ani vydechnout ze strachu, abych je nevyplašila. Zůstala jsem potichu. Nevzpomínala jsem si, jestli jsem vůbec někdy zažila takový klid.

Pak jsem uslyšela hlas. Prosím, nepropadejte panice – nešlo o žádný starozákonně hollywoodský hlas Charltona Hestona ani mě ten hlas nenabádal, abych za svým domem postavila baseballové hřiště. Jednalo se o můj vlastní hlas, promlouvající z mého nitra. Byl to ale můj hlas, jak jsem jej dosud nikdy neslyšela – dokonale moudrý, klidný a soucitný. Tak by můj hlas zněl, kdybych někdy zažila lásku a jistotu. Jak jen mohu popsat teplo sympatií, které jej prozařovaly, když mi dal odpověď, jež navždy potvrdila mou víru v Boha?

Ten hlas řekl: *Vrať se do postele, Liz.*

Vydechla jsem.

Náhle mi bylo naprosto jasné, že to je vskutku to jediné, co mohu učinit. Žádnou jinou odpověď bych nepřijala. Nedůvěřovala bych silnému, dunivému hlasu, který by zaburácel: *Musíš se rozvést se svým manželem!* nebo naopak: *Nesmíš se rozvést se svým manželem!* Protože v tom není ukryta opravdová moudrost. Skutečná moudrost poskytuje v dané chvíli jediné možné řešení, a tu noc jediné možné řešení spočívalo v tom, že půjdu zpátky do postele. *Vrať se do postele*, pravil onen vševědoucí vnitřní hlas, protože definitivní odpověď nepotřebuješ znát hned teď a tady, v listopadový

čtvrtek ve tři hodiny ráno. *Vrat' se do postele*, protože tě miluji. *Vrat' se do postele*, protože jediné, co nyní potřebuješ, je dobře si odpočinout a dobře se o sebe starat, dokud se nedozvíš odpověď. *Vrat' se do postele*, abys, až udeří bouře, byla dostatečně silná a dokázala sis s ní poradit. A bouře přichází, drahá. Bude tu velice brzy. Ale dnes v noci ještě ne. A proto:

Vrat' se do postele, Liz.

Tato drobná epizoda měla svým způsobem všechny znaky typické křesťanské konverze – temný soumrak v duši, volání o pomoc, odpovídající hlas, pocit proměny. Ale neřekla bych, že jsem to chápala jako náboženskou *konverzi*, alespoň ne v tradičním smyslu opětovného zrození a spásy. Místo toho bych svůj tehdejší prožitek nazvala spíše náboženskou *konverzací*. Jednalo se o první slova otevřeného a objevitelského dialogu, který mne nakonec přivede vskutku velice blízko Bohu.

5

Kdybych měla sebemenší tušení, že se všechno – jak kdysi řekla Lily Tomlinová – o hodně zhorší, než se to zhorší ještě víc, nejsem si jista, jak dobře bych se té noci vyspala. Ale o sedm obtížných měsíců později jsem od manžela odešla. Když jsem konečně dospěla k tomuto rozhodnutí, myslela jsem si, že to nejhorší mám za sebou. To jen dokazuje, jak málo jsem věděla o rozvodech.

V magazínu *The New Yorker* kdysi vyšel takový kreslený příběh. Dvě ženy si povídají a jedna říká druhé: „Jestli chceš někoho opravdu poznat, musíš se s ním rozvést.“ Má zkušenost byla samozřejmě zcela opačná. Já bych to formulovala tak, že pokud chcete PŘESTAT někoho znát, musíte se s ním rozvést. Nebo s ní. Protože právě to se přihodilo mně a mému manželovi. Věřím, že jsme se navzájem ohromili tím, jak rychle jsme se z lidí, kteří se znají nejlépe na světě, změnili v dvojici těch jeden pro druhého nejnepochopitelnějších cizinců, jací kdy žili. Pod povrchem tohoto odcizení se skrývala otřesná skutečnost, že jsme oba dělali věci, jaké by ten druhý nikdy nepovažoval za možné. Jeho nikdy ani ve

snu nenapadlo, že bych ho opravdu opustila, a já jsem ani v nejdivočejších fantaziích nečekala, že mi můj odchod tak ztíží.

Když jsem od něj potom odešla, naprosto vážně jsem věřila tomu, že všechny praktické záležitosti dokážeme vyřídit během několika hodin s kalkulačkou, trochou selského rozumu a špetkou dobré vůle vůči osobě, kterou jsme kdysi milovali. Můj první návrh zněl, abychom prodali dům a rozdělili se o peníze půl na půl. Nikdy mě nenapadlo postupovat jinak. Manželovi tato nabídka nepřipadala fér, a tak jsem ji zvýšila. Dokonce jsem navrhla úplně jiný typ dělení fifty-fifty: Co kdyby si vzal veškerý majetek a já na sebe vzala veškerou vinu? Ale dokonce ani tento návrh nevedl k dohodě. Byla jsem na rozpacích, jak dál. Jak máte pokračovat ve vyjednávání, když už jste nabídli všechno? Nemohla jsem dělat nic jiného, než čekat na jeho protinávrh. Můj pocit viny z toho, že jsem ho opustila, mi nedovoloval si myslet, že mám právo na sebemenší část peněz, které jsem v uplynulém desetiletí vydělala. Má nově objevená spiritualita mě navíc měla k tomu, že je životně důležité, abychom spolu neválčili. Taková tedy byla má pozice: nechtěla jsem se mu bránit ani jsem s ním nechtěla bojovat. Po dlouhý čas jsem dokonce navzdory radám všech, kterým na mě záleželo, odmítala navštívit právníka, neboť jsem to považovala za válečný akt. Chtěla jsem ke všemu přistupovat jako Gándhí. Chtěla jsem být jako Nelson Mandela. Tehdy jsem si neuvědomovala, že Gándhí i Mandela byli oba *právníci*.

Měsíce ubíhaly. Můj život se odbýval v zemi nikoho, zatímco jsem čekala, až budu volná, a na to, jak budou vypadat podmínky rozvodu. Žili jsme odděleně (manžel se přestěhoval do našeho manhattanského bytu), ale nic se nevyřešilo. Hromadily se účty, naše kariéry stagnovaly, dům se měnil v ruiny a manželovo mlčení přerušovala jen jeho občasná připomenutí, jaká jsem zločinecká mrcha.

A pak se objevil David.

Všechny komplikace a traumata těch ošklivých rozvodových let ještě znásobilo drama s Davidem – chlapíkem, do něhož jsem se zamilovala, když jsem odcházela z manželství. Řekla jsem právě, že jsem se do něj „zamilovala“? Chtěla jsem říct, že jsem vyskočila z manželství a vrhla se přímo do Davidovy náruče, právě tak, jak se kreslené cirkusové postavičky vrhají z vysoké plošiny do malé skle-

ničky s vodou, v níž zcela zmizí. Přimkla jsem se k Davidovi v pokusu uniknout z manželství, jako kdyby byl posledním vrtulníkem startujícím ze Saigonu. Vložila jsem do něj všechny naděje na svou záchranu a štěstí. A ano, milovala jsem ho. Ale kdyby mě napadlo silnější slovo než „zoufale“, kterým bych popsala, jak jsem Davida milovala, použila bych ho tady, a zoufalá láska je vždycky ta nejtěžší.

Jakmile jsem opustila manžela, nastěhovala jsem se rovnou k Davidovi. Byl to – a stále ještě je – krásný mladý muž. Rozený Newyorčan, herec a spisovatel, a také majitel těch hnědých italských očí s matným středem, které mě vždy (už jsem se o tom zmínila?) přitahovaly. Života znalý, nezávislý, vegetarián, vulgárně mluvící, spirituální, svůdný. Rebelující básník a jogín z Yonkers. Božský, sexy novic. Důležitější než život. Větší než velký. Nebo aspoň pro mne. Když mě poprvé moje nejlepší přítelkyně Susan slyšela, jak o něm vyprávím, vrhla jediný pohled na mou horečnatou tvář a řekla: „Ach můj bože, holka, jsi v pěkné bryndě.“

Potkali jsme se, protože David měl roli ve hře založené na povídkách, jež jsem napsala. Hrál postavu, kterou jsem stvořila, což je dosti výmluvné. Při zoufalé lásce je to vždycky tak, nebo ne? Při zoufalé lásce vždycky tvoříme postavy svých partnerů, požadujeme od nich, aby byli takoví, jaké je potřebujeme mít, a pak jsme zničení z toho, když odmítnou hrát úlohu, kterou jsme jim přisoudili.

Ale v těch prvních měsících, kdy byl stále mým romantickým hrdinou a já zase pořád ještě ztělesněním jeho snu, jsme prožívali nádherné období. Bylo v něm vzrušení a soulad, jaký jsem si nikdy ani nedovedla představit. Vynalezli jsme vlastní jazyk. Jezdili jsme na výlety. Podnikali jsme túry na vrcholy hor, plavali a potápěli se ke dnům jezer a plánovali cesty po celém světě, na které se společně vydáme. Ve frontě na Registru motorových vozidel jsme si užili víc zábavy, než si většina párů užije během celých líbánek. Vymysleli jsme jeden druhému stejnou přezdívku, aby nás nic nerozdělovalo. Dávali jsme si cíle, sliby, přísahy a společné večere. Četl mi knihy a *pral moje prádlo*. (Když se to stalo poprvé, volala jsem Susan, abych jí tento zázrak ohromeně oznámila, jako kdybych zrovna přistihla velblouda, jak telefonuje. Řekla jsem jí: „Muž právě vypral *moje* šaty! A dokonce mi ručně vypral jemné prádlo!“ Ona jen zopakovala. „Ach můj bože, holka, jsi v pěkné bryndě.“)

První společné léto Liz a Davida vypadalo jako montáž ze všech zamilovaných romantických filmů, jaké jste kdy viděli, až po cákání v příboji a běh ruku v ruce po louce zalité posledními paprsky večerního slunce. V tu dobu jsem se stále domnívala, že by můj rozvod mohl postupovat kultivovaně, i když jsme se s manželem dohodli, že o tom celé léto nebudeme mluvit, abychom oba vychladli. Bylo tak jednoduché nemyslet na takové věci uprostřed takového štěstí. A potom léto (jinak známé pod označením „odklad nevyhnutelného“) skončilo.

Devátého září 2001 jsem se naposledy setkala se svým manželem tváří v tvář, aniž bych si uvědomila, že každé další setkání už proběhne za přítomnosti právníků, kteří budou sloužit jako prostředníci. Dali jsme si večeři v restauraci. Pokoušela jsem se hovořit o našem odloučení, ale jen jsme se pohádali. Dal mi najevo, že jsem lhářka a zrádkyně, že mě nenávidí a že už se mnou nechce nikdy mluvit. O dvě rána později jsem se po noci neklidného spánku probudila, abych zjistila, že do dvou nejvyšších budov v mém městě narazilo unesené letadlo. Připadalo mi, že ze všeho neporazitelného, co dříve stálo bok po boku, nyní zbývá jen doutnající lavina sutin. Zavolala jsem manželovi, abych se ujistila, že je v pořádku, a společně jsme plakali nad tím neštěstím, ale nejela jsem za ním. Ani během toho týdne, kdy všichni v New Yorku ve stínu daleko větší tragédie odložili vzájemnou nevraživost, jsem se k manželovi nevrátila. Tak jsme oba pochopili, že je definitivně a nenávratně po všem.

Nebude příliš velkou nadsázkou, když řeknu, že následující čtyři měsíce jsem pořádně oka nezamhouřila.

Myslela jsem si, že hůř mi už být nemůže, ale teprve nyní (v souladu s očividným zhroucením celého světa) se můj život roztránil na kousky. Trhnu sebou vždycky, když si vzpomenu, co všechno jsem naložila na Davida během oněch měsíců, co jsme bydleli spolu, bezprostředně po 11. září a mé odluce od manžela. Jen si představte jeho překvapení, když objevil, že ta nejšťastnější a nejsebevědomější žena, jakou kdy potkal, je ve skutečnosti – jakmile ji máte celou pro sebe – temnou studnicí bezedného žalu. Zase jsem nedokázala přestat brečet. Tehdy se David začal odtahovat a já jsem si všimla odvrácené strany svého romantického hrdiny – uviděla

jsem Davida, který byl samotářský jako trosečník, na dotek chladný a potřeboval víc životního prostoru než stádo amerických bizonů.

Davidovo náhlé citové ochladnutí by pro mě pravděpodobně představovalo katastrofu i za těch nejlepších okolností, už proto, že jsem nejláskyplnější a nejpřílnavější životní forma na planetě (něco jako kříženec mezi zlatým retrívrem a vilejšem), ale navíc mě zastihlo v té nejhorší možné situaci. Byla jsem skleslá a závislá na jeho péči víc než plná náruč nedonošených trojčat. Kvůli jeho odtazitosti se má potřeba kontaktu jen zvyšovala, a tato potřeba zase vedla k dalšímu odtazení, až se nakonec dal na ústup před palbou mých slzavých výstupů typu: „Kam zas jdeš? Co se to s námi stalo?“

(Tip na randění: Tohle muži prostě MILUJÍ.)

Skutečností je, že jsem se stala závislou na Davidovi (na svou obranu mohu uvést, že je to tak trochu i jeho vina, protože je takový *homme fatale* čili „osudový muž“), a když nyní jeho pozornost ochabovala, trpěla jsem lehce předvídatelnými následky. Závislost je charakteristickým rysem každého milostného příběhu založeného na bláznivé lásce. Začíná to, když vám předmět vašeho uctívání podá opojnou, halucinogenní dávku čehosi, o čem jste se nikdy neodvážili si přiznat, že to chcete – citový vír bouřlivé lásky a pulzujícího vzrušení. Zanedlouho začnete prahnout po této žhavé droze s vyhladovělou posedlostí každého narkomana. Když je vám později droga odeprěna, okamžitě je vám zle, šlíte a jste zničení (a to se nezmiňuji o zlosti na dealera, který ve vás tuto závislost vypěstoval, ale nadále vám odmítá požadované zboží dodávat, přestože víte, že je má někde schované, ke všem čertům, protože vám ho dřív dával zadarmo). V dalším stadiu ztratíte na váze, klepete se v rohu a jste si jisti jen tím, že byste klidně prodali duši nebo vykradli sousedy, jen abyste *tu věc* ještě aspoň jednou jedinkrát dostali. Mezitím si předmět svého uctívání definitivně odpudíte. Dívá se na vás, jako kdybyste se nikdy v životě nesetkali, natož aby vás kdy miloval vroucí vášní. Ironií je, že mu to těžko můžete vyčítat. Chci říct, jen se na sebe podívejte. Jste ubohá hromádka neštěstí, jakou nepoznáváte ani vy sami.

A to je konec. Dorazili jste na poslední stanici milostného pobláznění – k naprostému a nelítostnému pohrdání sami sebou.